

- ¹³ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 560. – Арк. 1.
- ¹⁴ Там само. – Арк. 2.
- ¹⁵ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 676. – Арк. 1.
- ¹⁶ Шегедин М. Б., Рузанов О. М. Львівський державний медичний коледж. – Львів, 1998. – С.14.
- ¹⁷ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 3392. – Арк. 169.
- ¹⁸ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 560. – Арк. 24-38.
- ¹⁹ Безаров О. Т. Вказ праця. – С. 38.
- ²⁰ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 560. – Арк. 43^a.
- ²¹ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 953. – Арк. 1.
- ²² ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 10915. – Арк. 70.
- ²³ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 1179. – Арк. 2-6.
- ²⁴ ДАЧО. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 10175. – Арк. 24-24 зв.
- ²⁵ Ботушанський В. М. Місто в період австрійського правління // Чернівці: історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). [Кол. монографія] В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін. За заг. ред. В. М. Ботушанського. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 146.
- ²⁶ ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 9426. – Арк. 45/2.
- ²⁷ Там само. – Арк. 45/3.
- ²⁸ Там само. – Арк. 45/4.
- ²⁹ Там само. – Арк. 46/6, 45/8.
- ³⁰ ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 15814. – Арк. 102.
- ³¹ ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 1. – Спр. 18391. – Арк. 29.
- ³² ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 9219. – Арк. 1.
- ³³ ДАЧО. – Ф. 3. – Оп. 2. – Спр. 9426. – Арк. 37.
- ³⁴ Ботушанський В.М. Вказ. праця. – С. 146.
- ³⁵ ДАЧО. – Ф. 15. – Оп. 1. – Спр. 100. – Арк. 1-2.
- ³⁶ ДАЧО. – Ф. 286. – Оп. 2. – Спр. 19. – Арк. 3.
- ³⁷ ДАЧО. – Ф. 290. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 2-3.
- ³⁸ ДАЧО. – Ф. 286. – Оп. 2. – Спр. 19. – Арк. 4.
- ³⁹ ДАЧО. – Ф. 240. – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 1.
- ⁴⁰ ДАЧО. – Ф. Р – 1191. – Оп. 3. – Спр. 5. – Арк. 2.
- ⁴¹ Там само. – Арк. 3.

Оксана Гучко
(Черновиці)

СТАНОВЛЕНИЕ АКУШЕРСТВА, ЗАРОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ СРЕДНЕГО МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА БУКОВИНЕ (КОНЕЦ XVIII ст. – 1940 г.)

В статье освещается становление и развитие среднего медицинского образования на Буковине в указанный период. Акцентируется внимание на возникновении и деятельности Черновицкой акушерской школы, которая будучи в то время единственным медицинским учебным заведением в буковинском крае, способствовала развитию здесь акушерства.

Ключевые слова: Буковина, Австро-Венгрия, Румыния, акушерка, старшая акушерка, акушерская школа, слушательницы, родильный дом, профессор.

Oksana Guchko
(Chernivtsi)

THE FORMATION OF OBSTETRICS, DEVELOPMENT OF SECONDARY MEDICAL EDUCATION IN BUKOVINA (THE END OF 18TH – 1940)

The article refers to the formation and development of secondary medical education in Bukovina at the end of 18th – 1940. The attention is focused on the coming into existence and activity of Chernivtsi midwife

school, which was just one medical institution in the territory of Bukovina region and contributed to the development here midwifery.

Keywords: Bukovina, listener; Austria, Romania, midwife, senior midwife, midwife school, hospital, Professor.

УДК 94 (477)

Мар'яна Полич
(Тернопіль)

ЖИТТЕВИЙ І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ШЛЯХ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО В КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

На основі аналізу джерел та спеціальної літератури у статті зроблено спробу з'ясувати історичні обставини формування світогляду Л. Цегельського, розкрити його роль в еволюції українського державотворення. Показано громадсько-політичну діяльність відомого політика, дипломата і публіциста на тлі суспільних процесів у Західній Україні. Охарактеризовано його місце у національному русі галичан на початку ХХ ст. та у Першій світовій війні, висвітлено державотворчу діяльність в Українській національній раді та уряді ЗУНР

Ключові слова: Лонгин Цегельський, Східна Галичина, національний рух, політика, ЗУНР.

Суспільно-політичні процеси в Україні в добу національно-визвольних змагань важко уявити без конкретних історичних постатей. Аналіз їх життєвого шляху та громадсько-політичної діяльності дає можливість глибше осмислити конкретно-історичні події та явища і розкрити зміст та специфіку суспільних рухів, абстрагуватись від притаманних радянській історіографії стереотипів щодо місця і ролі особи в історії. Новітню історію України творило чимало непересічних особистостей, контроверсійно оцінених сучасниками, доля яких була нерозривно пов'язана з українським національним відродженням та громадсько-політичними силами, що активно діяли в еміграції після поразки національно-визвольного руху в Україні. Їх життя і діяльність – це неабиякий досвід для нинішнього складного процесу державотворення, становлення демократичного правового суспільства.

Серед широкого загалу науковців і громадсько-політичних діячів на зламі XIX і XX століть, які брали участь в українському національному русі, виділяється постати Лонгина Михайловича Цегельського. Дослідження його життя і творчості дає можливість краще зрозуміти політичні процеси минулого, розкрити роль і місце особи у національно-визвольних змаганнях, поповнити теоретичну основу сучасного державотворення.

Життєвий і творчий шлях Л. Цегельського,

його наукова, епістолярна спадщина до цього часу залишаються невивченими. Багатогранна і плідна громадсько-політична та наукова діяльність Л. Цегельського, без сумніву, заслуговує на окреме дослідження. Воно дозволить показати внесок цієї непересічної особи в громадські і політичні процеси в Україні, зміцнення міжнародного статусу української еміграції, вивчення українського права та історії¹.

Вчений-правник, дипломат, політик, громадський діяч, активний учасник національно-визвольних змагань, теоретик історико-правових підстав української державності, публіцист та літератор – так коротко можна охарактеризувати сферу діяльності Л. Цегельського. Його наукова та суспільно-політична спадщина є важливою складовою частиною, своєрідним правовим виміром державотворчого процесу в Україні. Однак як особистість Л. Цегельського та його суспільна, політична, державотворча та наукова діяльність до цього часу залишилися поза увагою дослідників. Певною мірою це можна пояснити поміркованою позицією Л. Цегельського, прагненням у критичні часи керуватися голосом права і науки, а не політичними гаслами і символами, що було притаманним багатьом діячам революційної доби. Тому його науковий доробок, який віднедавна став відкритим для дослідників, заслуговує на особливу увагу і ретельне вивчення. При вирішенні суспільно-політичних проблем Л. Цегельський керувався насамперед науковим підходом та дотримуванням високоетичних норм у політичній практиці. Він став палким прихильником ідеї самостійності українського історичного процесу, що була започаткована у другій половині XIX ст. і знайшла своє продовження в добу національно-визвольних змагань².

Лонгин Михайлович Цегельський народився 29 серпня 1875 р. в містечку Камінка-Струмилова (тепер Кам'янка-Бузька на Львівщині). Був нащадком давніх священицьких родів Цегельських і Дзеровичів, відомих своїм патріотизмом і жертовністю для українського народу й Української Церкви.

Початкову освіту Лонгин Цегельський здобув у Камінці. Потім навчався в Першій державній академічній гімназії у Львові, після закінчення якої вступив до Львівського університету ім. Франца на правничий факультет. У 1898 р. його скерували до Відня (Австрія) на дипломатичну практику при Міністерстві закордонних справ, звідки незабаром його делегували до австрійського посольства в Стокгольмі (Швеція). Після повернення назад до Львова Лонгин Цегельський захистив докторську дисертацію з міжнародного права³.

Становлення Лонгина Цегельського як громадсько-політичного діяча відбувалось у доволі складних і суперечливих умовах перебування Галичини у складі Австро-Угорської імперії, і, зокрема, полонізаційної політики польської країнової влади.

Ще в студентські роки організаторські здібності, ґрунтovanі знання та патріотичні почуття ввели

Лонгина Цегельського в середовище найбільш активних молодих діячів, і він завжди намагався брати активну участь в різних акціях. Так, у 1896 р., ще студентом у складі австрійської делегації брав участь у Студентському конгресі в Англії⁴.

В той же час молодий Л. Цегельський включився в активну політичну боротьбу та усвідомлював необхідність пошуку й розширення кола політичних однодумців, спроможних не тільки обґрунтовувати ідею самостійності України в історичному контексті, але боротися за її реалізацію.

Етапним у розвитку українського руху став 1900 р., коли прагнення до самостійності України як національного ідеалу стало загальноукраїнським: його заманіфестувала молодь Наддніпрянщини, Галичини та Буковини. Спершу харківський адвокат Микола Міхновський, основоположник і перший ідеолог українського націоналізму, виголосив у Полтаві та Харкові свою знамениту промову “Самостійна Україна”, де підніс гасло самостійної України, і яка була видрукована як програмна брошуря для Революційної української партії⁵. 14 липня того ж року на вічі студентської молоді у Львові Лонгин Цегельський, тодішній студент, вже пізніше визначний громадсько-політичний діяч, виголосив на вічі програмну промову. “Залишається одне, – говорив він, – створити свій власний державний організм, свою власну незалежну самостійну українську національну державу в етнографічних границях по всій території, заселеній українським народом... Тільки в такій державі, тільки в самостійній Україні зможе відповідно зажити наша нація”. У виголошений промові Л. Цегельського чуємо також заклик до соборного єдинання галицьких і наддніпрянських українців у пориві до державної самостійності: “Через кордон подають собі руки українці з обох боків Збруча. Понад багнети, що стережуть границю, підноситься велика ідея, злучаючи всі щирі серця України”⁶.

Промова Л. Цегельського, його аргументи про необхідність самостійності України зображені вже новий тип українського патріота, який усім своїм еством живе ідеєю самостійності.

Палкі слова Л. Цегельського були відгомоном дискусії на тему національної самостійності, що точилася між публіцистами, які дописували до видань “Діло”, “Молода Україна” і “Буковина”⁷.

ХХ ст. почалося для галицьких українців боротьбою за відділення Східної, української, Галичини від Західної – польської і створення з неї окремого коронного краю. Водночас почалася енергійна боротьба за рівноправність української мови з польською в урядах, а також за українське шкільництво, особливо за український університет у Львові, в якій активну участь брав Л. Цегельський. Австрійська влада відкривала Львівський університет як двомовний (утраквістичний) навчальний науковий заклад, проте фактично ця двомовність існувала лише на папері. Керівництво університету цілком належало полякам. Тільки на декількох кафедрах у Львівському університеті викладання

дисциплін велося українською мовою (теологічна, педагогічна, цивільного та кримінального права, кафедра української мови і літератури та кафедра всесвітньої історії). Більшість кафедр проводили навчання польською мовою. Отже, такий стан не відповідав ні педагогічним вимогам, ні, тим паче, національним потребам українців. У боротьбі українського громадянства за університет найактивнішу позицію займала молодь, що організовувала бурхливі демонстрації, з'їзди та інші масові акції. Молодіжні товариства висували змагання за український університет як одну з перших передумов здобуття Україною власної державності.⁸

Не менш активною була його організаційно-політична праця у декількох напрямах. На самому початку ХХ ст. Л. Цегельський долучився до організації селянських страйків. Незважаючи на проведення аграрної реформи та звільнення селян від панщини, соціальне і національне становище галицького селянства було вкрай важким. Безземелля, тягар так званих сервітутів, юридична безправність, постійне зменшення земельних наділів, зростання кількості бідняцьких господарств (у 1902 р. їх кількість у порівнянні із 66% у 1880 році зросла до 80%), поширення стимульованого урядом та лихварями пияцтва, вимушена еміграція призводили до стихійних, а згодом й організованих селянських протестів⁹.

Як політичний діяч і публіцист, Л. Цегельський дбав про кращу обізнаність народу із законами, політичними подіями, активнішу участі певної частини сільського населення в акціях політичного характеру. Так, коли в Галичині, а саме, у Львівському і Перемишлянському повітах (на землях графа А. Потоцького), починаючи з літа 1902 р., почали вибухати селянські страйки проти польських землевласників, Л. Цегельський скерував її ініціювання деякі з них, виступав безпосередньо перед селянами, писав статті, брошури, роз'яснюючи, як краще проводити страйки, щоб уникнути арештів, переслідувань тощо¹⁰. Як згодом писав С. Ріпецький, “страйк охопив близько 100 тисяч селян і закінчився перемогою. Цей соціальний рух мав також національно-політичний характер, був великою пробою власних сил українського народу та був дальшим поштовхом для безкомпромісної боротьби та для орієнтації на власні сили народу. Солідарною, об'єднаною боротьбою та посвятою і жертвенністю, а не прощацтвом чи принизливими депутатіями до цісаря у Відні – учився наш народ здобувати свої права”¹¹.

Іншою сферою агітаційно-організаційної участі у політичному житті того часу стали вибори до законодавчих органів Австро-Угорщини та Галичини. Видатний вчений постійно наголошував, що необхідно дбати про ідейну цілісність поглядів і думок українців. Як політичний діяч, публіцист Л. Цегельський дбає про більшу обізнаність народу із законним правом. Велика заслуга політика полягає у тому, що він докладав чималих зусиль до формування політичної культури під час під-

готовки і проведення виборчих кампаній, вимагав спростення її процедур.

Треба зазначити, що так всебічно, предметно, образно ніхто із галицьких політиків не відобразив інститут виборів у Галичині, як це зробив Л. Цегельський. “Галицькі вибори, – писав він, – се пекло для виборців, се деморалізація владей і суспільності, партій, одиниць і мас..., де оглумлюється темного виборця хамськими аргументами..., б’ється всяке почуття етики, політичного виховання мас і народного добра...”¹².

Доречно відзначити, що з 1900 р. і до Першої світової війни проблема вдосконалення виборчої системи, реформи виборчого права, виборчих кампаній, роботи парламенту – постійна тема виступів, звітів, статей Лонгіна Цегельського як політика¹³.

Активізація демократичного руху всіх верств і народів Австро-Угорщини спонукали владу прийняти в січні 1907 р. закон про запровадження загально-го виборчого права на виборах до австрійського парламенту¹⁴. Для всіх прогресивних сил країни це була велика перемога. Проте новий виборчий закон викликав уперту протидію польського політичного табору, який до цього забезпечував своє панування в краї за допомогою куріальної системи.

Новий виборчий закон постановляв, що право голосування має кожний повнолітній мужчина, який досяг 24 років. Але нове виборче право не давало права голосу жінкам, а значить, було справді загальним тільки для чоловіків. Однак, незважаючи на новий закон, виборці одного краю мали більше виборче право, як виборці другого, а виборці однієї національної меншини більше виборче право, як виборці іншої¹⁵.

Можна стверджувати й те, що ніхто з тогочасних галицьких політиків не досліджував інституту виборів в Галичині настільки всебічно й предметно, як Л. Цегельський. У своїх працях він критично оцінює діяльність депутатів, які замість того, щоб проводити українську політику в парламенті, проводили закулені інтриги партійних груп та їх провідників, які “воліють бути першими в своїх партійних заулках”. Все це, на думку Л. Цегельського, не сприяло активізації суспільного життя, а гальмувало його¹⁶.

На загальних виборах до австрійського парламенту в 1908 р. доктор Лонгин Цегельський виступив в коаліції із сіоністами. Був обраний заступником посла – д-ра М. Гібеля, відомого діяча єврейського сіоністського руху, а після смерті останнього в 1909 році зайняв його місце у парламенті. На виборах 1911 року д-р Л. Цегельський здобув мандат по Ярославській окрузі (Любачів – Ярослав – Чесанів), перемігши графа Здіслава Тарновського. У 1913 р. його обрали послом до Галицького сейму від Бібрецького повіту.

В австрійському парламенті Лонгин Цегельський став секретарем Української парламентської репрезентації, активно працював у комісії закордонних справ. Як член цієї комісії їздив з дипломатичними місіями в різні країни, наприклад: у 1914 р. разом

із С. Бараном у складі австро-угорської дипломатичної місії побував на Балканському півострові (зокрема в Софії), а також у Стамбулі, Бухаресті. Також брав участь у дипломатичних поїздках у Берлін і Стокгольм¹⁷.

Будучи депутатом австрійського парламенту й одночасно Галицького сейму, Л. Цегельський зорганізовував Всеслов'янський з'їзд послів у 1913 році. Ініціаторами заходу були чеські політики, а з ними д-р Л. Цегельський мав добри стосунки. На з'їзді йшлося про реформу устрою Австро-Угорської імперії, про надання більших прав слов'янським народам.

Із 1914 р. д-р Лонгин Цегельський був членом Головної української ради, яку очолював Кость Левицький. До її президії також увійшли Микола Білицький, Іван Боберський, Іван Кивелюк, Микола Лагодинський, Михайло Лозинський, Андрій Лунів, Теофіл Мелень, Володимир Темницький, Кирило Трильовський, Юліян Романчук, Володимир Старосольський, Лонгин Цегельський.

Під час Першої світової війни д-р Лонгин Цегельський разом зі сім'єю виїхав у Віденсь, де працював у комісії з питань біженців, а також у комітеті допомоги біженцям. Коли Бойова управа Українських січових стрільців перебралася у Віденсь, д-р Л. Цегельський долучився до її роботи.

Восени 1918 р. стало очевидним, що дні Австро-Угорської імперії пораховано. В українських політиків з'явилася нагальне завдання: вирішити, як діяти далі. Активність українського політичного проводу зростала. На маніфестаційному вічі 22 вересня 1918 р. в Народному домі у Львові з дозвідями виступили Кость Левицький, д-р Степан Баран і д-р Лонгин Цегельський. Основною ідеєю зборів була вимога поділу Галичини й утворення окремого коронного краю¹⁸.

Лонгин Цегельський був активним учасником підготовки проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). 1 листопада 1918 р. увійшло в історію як визначна дата для населення західноукраїнських земель. Розпочався, за словами Л. Цегельського, новий, бажаний і водночас несподіваний етап у житті Східної Галичини та тієї порівняно незначної групи політичних діячів, які безпосередньо готували захоплення влади у Львові й на усіх землях цього невеликого краю із п'ятимільйонним населенням. Як свідчить Л. Цегельський, за десятки років політичної боротьби, страйків, заворушень, виборів і демонстрацій він був твердо переконаний в успішному проголошенні та утвердженні Української державності: "Віра і довіра освідмлених мас до нашої організації, до її лідерів були великі. Мені був добре відомий запал, патріотизм, готовність до посвяти наших старшин, розісланих по краю на місця чи розкинутих по казармах і залогах, у містах. У тому я був певен, що цієї ночі – приснопам'ятної ночі – край буде наш"¹⁹.

Події 1 листопада 1918 р. в науковій літературі та мемуаристиці часто характеризуються термінами "першолистопадовий зрыв" або першолистопадовий

переворот. Стосовно цих подій Л. Цегельський вживав поняття "зрыв" для описання бойових дій польських повстанців, а 1 листопада називав "першолистопадовим переворотом", "чином".

На думку українських істориків, терміни "зрыв" чи "переворот" щодо висвітлення подій, які розглядаємо, є невдалими. Справді, ні у Львові, ні в інших містах Східної Галичини жодного перевороту не відбулося, підкresлював львівський історик Я. Дацкевич: "Галичина входила на правах королівства (тому у Львові була резиденція намісника австрійського цісаря) до складу Австро-Угорської монархії. Монархія програла війну з Антантою і вже у жовтні 1918 р. перебувала у стадії політичного колапсу, а частково й хаосу"²⁰.

У Львові за ініціативи Української парламентарної репрезентації 18-19 жовтня 1918 р. відбулося зібрання Української Конституанті, в роботі якої взяли участь депутати до австрійського парламенту, Галицького та Буковинського сеймів, декілька єпископів й по три делегати від політичних партій. Із Закарпаття отримали письмове повідомлення про солідарність з роботою та рішеннями Конституанті.

Автором декларації та маніфесту, ухвалених Конституанті, був Л. Цегельський. Проголошення української державності 19 жовтня 1918 р., за його словами, стало першим українським державно-правовим актом у Галичині, а 1 листопада 1918 р. – лише втіленням цього акту в життя. У дні підготовки до проголошення української державності у Східній Галичині особливо виразно проявилися організаторські здібності й політична зрілість Л. Цегельського, про що свідчать тогочасні записи у щоденнику його дружини Ольги²¹.

Напередодні і в перший день після проголошення ЗУНР у Східній Галичині почалося формування нового уряду – Державного секретаріату. Головою (президентом) першого урядового кабінету обрано К. Левицького, державним секретарем внутрішніх справ – Л. Цегельського, фінансових справ – К. Левицького (тимчасово), зовнішніх справ – В. Панейка, військових справ – Д. Вітовського, юстиції – С. Голубовича, земельних справ – С. Барана, торгівлі і промислу – Я. Литвиновича, шляхів – І. Мирона, пошти і телеграфу – О. Пісецького, освіти – С. Смаль-Стоцького, праці та суспільної опіки – А. Чернецького, суспільного здоров'я – І. Куровця, віросповідання – О. Барвінського, публічних робіт – І. Макуха. Більшість членів кабінету – члени національно-демократичної партії, інші представляли радикальну, соціал-демократичну, християнсько-суспільну партії, а троє були безпартійними. 10 листопада 1918 р. члени нового уряду склали присягу²².

Державний секретар внутрішніх справ, яким став Л. Цегельський, і відповідно секретаріат мали широкі повноваження. У його обов'язки, окрім охорони громадського порядку, входила організація адміністративного апарату у Львові та на місцях. Помічником і заступником держсекретаря, за поданням Л. Цегельського, УНРада затвердила

Р. Перфецького, адвоката й депутата сейму. Йому було доручено забезпечувати внутрішню роботу секретаріату. Сам же Л. Цегельський здійснював організацію місцевих адміністрацій. Насамперед були обрані або призначенні комісари замість колишніх старост у повітах, розпочалося також формування народної міліції, продовольчих відділів, проводився запис добровольців до українського війська²³.

Паралельно Л. Цегельський здійснював роботу із вдосконалення діяльності державного апарату влади. По-перше, 15 листопада 1918 р. за поданням Секретаріату внутрішніх справ, ухвалено закон „Про доповнення складу Української Національної Ради відпоручниками повітових і міських організацій”²⁴. Він встановлював квоту, згідно з якою належало дообрати 70 депутатів. По-друге, 16 листопада УНРада схвалила один з найважливіших актів – „Закон про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки”,²⁵ який, на думку багатьох дослідників, мав конституційне значення. Згідно з цим законом, на території ЗУНР залишалося функціонувати австрійське законодавство, за умови, що воно не суперечило інтересам Української держави. Усі адміністративні органи на території ЗУНР підпорядковувалися Державному секретаріату. Передбачалися й інші заходи, що стосувалися роботи державного апарату, місцевого самоврядування, судів, пошти, телеграфу, залізниці тощо.

У цьому контексті значне зацікавлення викликає особиста позиція Л. Цегельського у підходах до багатьох аспектів державного будівництва. Дослідження діяльності Л. Цегельського підтверджує те, що він дотримувався у роботі поміркованих поглядів, керувався правом і сповідував толерантність у ставленні навіть до ворогів. Безумовно, це не завжди подобалося радикально налаштованим діячам. Судячи зі спогадів Л. Цегельського, він неодноразово конфліктував з М. Лозинським, Д. Вітовським та деякими іншими своїми колегами при розв’язанні низку проблем²⁶.

Слід зауважити, що діяльність Л. Цегельського у цей час не обумовлювалася лише участю в організації проголошення та здобуття влади на західноукраїнських землях чи роботою на посаді державного секретаря ЗУНР з його широким спектром функцій та обов’язків. Л. Цегельському судилося закласти основи української дипломатії, бути співтворцем Акта Злуки, працювати у відомствах іноземних справ ЗУНР та УНР, а згодом – реалізувати низку міжнародних акцій молодої держави, виконувати дипломатичну місію уряду ЗУНР у США.

Опинившись у скрутній ситуації після втрати м. Львова, Українська Національна Рада та Державний Секретаріат, які перебували на той час у Тернополі, вирішили негайно вислати місію на Велику Україну для налагодження тісних контактів та отримання негайної фінансової та військової допомоги. Йшлося, насамперед, про штабних офіцерів, гармати, боєприпаси тощо. Очолити місію доручили Л. Цегельському, оскільки він мав

досвід виконання дипломатичних доручень, добре стосунки як із гетьманом й членами гетьманської влади, так і з представниками Директорії Української Народної Республіки (УНР) – з В. Винниченком і С. Петлюрою. Як зазначав Л. Цегельський у спогадах, для цього він був “достатньо дипломатичний і здатний до швидких рішень, а також доброї стилізації угод”²⁷.

Ця нелегка поїздка ще раз переконала звичних до порядку галичан у тому, якою страшною і руйнівною є “анаархічна стихія революційного трудового народу”, завершилася зустріччю із керівництвом Директорії УНР, що якраз розпочала повстання проти Гетьманату.

І хоча Л. Цегельський з підозрою та недовірою поставився до Директорії, яка, на його думку, не була легітимною, адже “становила собою об’єднання тільки соціалістів, метою якого було повалення гетьмана та створення соціалістичної республіки”, вести переговори довелося саме з цією владою. Більшість правих політиків Галичини, а серед них і Л. Цегельського, аж ніяк не влаштовувала соціалістична орієнтація частини провідників УНР і навіть їх готовність прийняти радянську платформу, правда, як вони говорили, не московську, а українську. Вихованих у легітимному дусі галичан лякала анархія, руйнівний революційний деспотизм й отаманщина – жахіття, які переконливо описав Л. Цегельський у своїх мемуарах.²⁸

Після бурхливих переговорів представники Директорії УНР в особі В. Винниченка, О. Андрієвського та інших погодилися з пропозицією галицької делегації розпочати підготовку до злуки обох українських держав та надати допомогу галицьким військам під Львовом. При цьому Л. Цегельський наполягав на галицькій автономії.

1 грудня 1918 р. підписана підготовлена Л. Цегельським і прийнята майже без застережень по-передня угода, відома як Фастівська.²⁹ Незважаючи на складнощі суспільно-політичного розвитку, листок зі шкільного зошита, на якому Л. Цегельським були вписані основні положення “Злуки” українських земель збереглися до нашого часу у Центральному державному історичному архіву у м. Львові у фонді “Осип Назарук”³⁰.

Досить вагоме значення мала активна участь Л. Цегельського у проголошенні Акта Злуки. Він у складі презентативної делегації з 65-ти осіб і відповідної охорони спеціальним поїздом вирушив з Тернополя до Києва. Делегацію очолив перший віце-президент УНРади Ю. Бачинський, а до її складу, окрім Л. Цегельського, входили такі відомі політичні діячі того часу, як Д. Вітовський, С. Вітика, Р. Перфецький, В. Стефаник, І. Мирон, О. Бурачинський. 22 січня 1919 р. на Софіївському майдані в Києві в урочистій обстановці було офіційно проголошено Акт Злуки. Під час церемонії Лонгин Цегельський виступив першим, прочитав текст ухвали УНРади від 3 січня 1919 року і передав його голові Директорії УНР В. Винниченкові³¹.

У проголошенні Акта Злуки з ініціативи про-

відних галицьких і наддніпрянських політиків чи не найвагомішою, якщо йдеться про політичну акцію, була роль Л. Цегельського. Це був найпомітніший аспект його державницьких, у тому числі й дипломатичних, зусиль.

Після проголошення Злуки українських земель Л. Цегельський став одночасно заступником міністра закордонних справ УНР у Києві, або “товаришем міністра закордонних справ”, міністром був Володимир Чехівський. Призначення на цю посаду було хіба теоретичним, бо якогось фактичного об’єднання урядів УНР і ЗУНР так і не відбулося. Та й невдовзі Київ захопили більшовики. Згідно з його власними свідченнями, цю посаду він формально обіймав упродовж 23 січня – 3 лютого 1919 р., коли Директорія змушені була покинути Київ³².

У цей час Л. Цегельському випала ще одна нелегка місія – евакуація галицької делегації з обложеного Києва. Крім того, на нього, як заступника міністра, поклали обов’язки закриття Міністерства закордонних справ. Та найважчим було відчуття втрати Української державності. “Падіння Директорії, – пізніше напише Л. Цегельський у спогадах, – було початком кінця Української держави. Вся героїчна боротьба опісля, всі зусилля Січових стрільців, Петлюри, Галицької армії, Армії УНР і т. д. від весни 1919 р. аж до боїв під Замостям у час наступу Будьоного і Тухачевського на Львів-Варшаву (1920 р.) – це лише безуспішні намагання повернути втрачене у результаті історичного промаху т. зв. української демократії з листопада 1918 р.”³³.

Л. Цегельському вдалося без втрат вивезти з Києва і доставити у Східну Галичину делегацію галичан разом із охороною, а також ті українські родини, які не захотіли залишатися в окупованій столиці. Це було останнім офіційним дорученням уряду Директорії УНР³⁴.

Завдяки своїм знанням іноземних мов і досвіду дипломатичної діяльності Л. Цегельський очолював переговори з усіма закордонними представниками. Однією з найважливіших була місія від Паризької конференції, керована французьким генералом – Юзефом Бартелемі. Але ці перемовини не увінчались успіхом, оскільки Національна Рада не погодилася на умови перемир’я, запропоновані генералом Ю. Бартелемі. Л. Цегельський, який вважав за потрібне прийняти умови, які б забезпечили суверенітет хоч якоїсь території та дали б визнання держав Антанти, виступив із різкою критикою уряду ЗУНР і 13 лютого 1919 р. подав у відставку.

У липні 1919 р. Л. Цегельський за дорученням керівника уряду ЗУНР Євгена Петрушевича виїжджає з дипломатичною місією до США. Упродовж 1920-1921 рр. він представляв уряд ЗУНР у Вашингтоні. У 1923 р. у зв’язку з ухвалою Ради Амбасадорів про приєднання Східної Галичини до Польщі дипломатична місія Л. Цегельського закінчилася. Однак на батьківщину він так і не повернувся. Л. Цегельський бачив своє життя лише в суверенній Українській державі, а повернатися

було нікуди. Тому видатний український політик і дипломат залишився в Америці³⁵.

Деякий час Лонгин Цегельський працював викладачем українознавчих предметів в українському відділі протестантської теологічної семінарії у Блуфільді, штат Нью-Джерсі. У Нью-Йорку Л. Цегельський редактував часопис “Український вісник”, а потім переїхав у Філадельфію, де працював редактором часопису “Шлях”. 1937 р. видав монографію під заголовком “Митрополит Андрей Шептицький”, яку схвально оцінив сам митрополит. Із 1943 р. і до самої смерті був редактором популярного часопису “Америка”³⁶. Уже після війни Л. Цегельський публікує в українській емігрантській пресі низку статей під загальною назвою “Більше правди про гетьмана Скоропадського”,³⁷ у яких він аргументовано полемізує із соціалістами щодо характеру влади гетьманату. На основі доступних йому фактів, документів, а також особистих вражень політик Л. Цегельський намагається показати, що П. Скоропадський був державником, зміцнював Україну, вів розумну й послідовну міжнародну політику щодо повернення українських земель, зокрема, Криму й Бессарабії.

Помер д-р Лонгин Цегельський 13 грудня 1950 р. у Філадельфії, у своєму робочому кабінеті, що було, з одного боку, досить загадково, а з другого, символізувало його активне й невтомне життя. Похований на українському цвинтарі на Факс Чейс біля Філадельфії.

Загалом можна констатувати, що Лонгин Цегельський перебував у епіцентрі подій, що спричинилися до формування української національної ідеї на початку ХХ ст. Своїми друкованими й усними виступами він готовував галицьку спільноту до визвольних змагань. Прогнозував політичне майбутнє Української держави, у будівництві якої сам взяв безпосередню участь як один з найактивніших діячів ЗУНРу, як ініціатор і учасник Злуки Західної і Східної України. Л. Цегельський був одним із небагатьох українських дипломатів і політичних діячів, особа якого була широковідома поза межами України і користувалася повагою серед державних і громадських діячів у різних країнах. Його діяльність була визначним вкладом у дипломатію України, сприяла її утвердженню на міжнародній арені.

³² Цегельський Лонгин. (1875-1950) // Політологія: кінець XIX – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія. – Львів: Світ, 1996. – С. 161-165.

³³ Андрухів І. О. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848-1939 pp./ I. O. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 54-59.

³⁴ Довідник з історії України. – К.: Генеза, 2001. – С. 1031.

³⁵ Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2009. – С. 307.

³⁶ Див.: Міхновський М. Самостійна Україна // Українська суспільно-політична думка в 20 столітті... – С. 61-72.

- ⁶ Молода Україна. – 1900. Серпень. – № 8. – С. 307-309.; Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – С. 55.
- ⁷ Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – С. 55.
- ⁸ Головацький І. Старосольський Володимир-Степан / І. Головацький // Українська журналістика в іменах / За ред. М.М. Романюка. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 205-206.
- ⁹ Цегельський Ю.-М. Сага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову / Юрій-Михайло Цегельський. – Ellicott City: Смолоскіп, 1992. – С. 342.
- ¹⁰ Цегельський Л. Страйкові права або чи вільно страйкувати? – Львів: Наклад “Народного комітету”, 1903. – С. 11-15; Феденко П. Український громадський рух у ХХ ст. – Подебради, 1934. – С. 45.
- ¹¹ Див.: Степан Ріпецький. Українське Січове Стрілецтво. – New York. – Видавництво “Червона Калина”, 1956. – С. 8.
- ¹² Цегельський Л. З австрійською України. Галицьке москвофільство в останній його фазі / Лонгин Цегельський // Літер. -науков. вістник. – 1910. – Річник XIII. – Т. L. – Кн. 4. – С. 400.
- ¹³ Добржанський О. Українські депутати австрійського парламенту та місцевих сеймів у роки Першої світової війни / О. Добржанський // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. – Чернівці, 2000. – С. 42-46.
- ¹⁴ Кугутяк М. Галичина: сторінки історії / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 105.
- ¹⁵ Футулуйчук Д. Діяльність української парламентської презентації у Відні 1907-1911 рр. [Електронний ресурс] http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Skhid/2010_6/22.pdf
- ¹⁶ Цегельський Л. Довкола виборчої реформи до галицького сейму / Л. Цегельський // Літературно-науковий вістник. – К., 1911. – Т. LVI. – Кн. XII. – С. 593-602; Цегельський Л. Українці в новім парламенті / Л. Цегельський // Літературно-науковий вістник. – К., 1911. – Т. LVI. – Кн. XI. – С. 352-370.
- ¹⁷ Купчик В. Лонгин Цегельський – речник Української держави [Електронний ресурс] / Володимир Купчик. – Режим доступу по статті: http://postup.brama.com/010828/130_8_1.html.
- ¹⁸ Купчик В. Лонгин Цегельський – речник Української Держави (життєпис) [Електронний ресурс] / Володимир Купчик. – Режим доступу до статті: <http://kupchuk.lviv.ua/index.php?no=21>
- ¹⁹ Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопадом 1918 р. / Лонгин Цегельський. – Львів: Свічадо, 2003. – С. 45-46.
- ²⁰ Дащекевич Я. Західно-Українська Народна Республіка: позитивний і негативний досвід / Я. Дащекевич // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 6. – С. 357.
- ²¹ Цегельський Ю.-М. Вказ. праця. – С. 371-374.
- ²² Макарчук С. Українська Республіка галичан: нариси про ЗУНР / Степан Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – С. 63.
- ²³ Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. / Тищик Б. Й. – Львів: Тріада плюс, 2004. – С. 155-157.
- ²⁴ Макарчук С. Українська Республіка Галичан: нариси про ЗУНР. – С. 63.
- ²⁵ Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923). – С. 71.
- ²⁶ Цегельський Л. Від легенд до правди. – С. 42-43.
- ²⁷ Макарчук С. Українська Республіка Галичан: нариси про ЗУНР. – С. 115.
- ²⁸ Цегельський Л. Від легенд до правди. – С. 336.
- ²⁹ Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920 / Лозинський М. – Нью-Йорк: Червона Калина, 1970. – С. 67.
- ³⁰ Центральний державний історичний архів у м. Львові (далі – ЦДІА у м. Львові). – Ф. 359. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 209.
- ³¹ Центральний державний архів вищих органів влади і управління (далі – ЦДАВО України). – Ф. 1065. – Оп. 1. – Спр. 178. – Арк. 2.
- ³² Цегельський Л. Від легенд до правди. – С. 251.
- ³³ Там само. – С. 279.
- ³⁴ Здоровега М. В. Лонгин Цегельський біля витоків української дипломатії / М. Здоровега // Вісник Львівського Університету. Серія міжнародні відносин. – Львів, 2001. – Вип. 4. – С. 14-15.
- ³⁵ Здоровега М. Лонгин Цегельський біля витоків української дипломатії / М. Здоровега // Всеукраїнський науковий журнал “Мандрівець”. – 2009. – № 2. – С. 42-44.
- ³⁶ Довідник з історії України. – К.: Генеза, 2001. – С. 1031.
- ³⁷ ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 789. – Оп. 1. – Спр. 18. – Арк. 102.

**Мар'яна Полич
(Тернополь)**

ЖИЗНЕННЫЙ И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ПУТЬ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСКОГО В КОНТЕКСТЕ БОРЬБЫ ЗА НАЦИОНАЛЬНУЮ ИДЕЮ И НЕЗАВИСИМОСТЬ УКРАИНЫ

На основе анализа источников и специальной литературы в статье сделана попытка выяснить исторические обстоятельства формирования мировоззрения Л. Цегельского, раскрыть его роль в развитии украинской государственности. Показано общественно-политическую деятельность известного политика, дипломата и публициста на фоне общественных процессов в Западной Украине. Охарактеризовано его место в национальном движении галичан в начале XX ст. и в Первой мировой войне, отражена созидающая деятельность в Украинском национальном совете и правительстве ЗУНР.

Ключевые слова: Лонгин Цегельский, Восточная Галичина, национальное движение, политика, ЗУНР.

**Maryana Polych
(Ternopol')**

VITAL, SOCIAL AND POLITICAL WAY OF LONGIN TSEGEL'SKIY IN THE CONTEXT OF FIGHT FOR NATIONAL IDEA AND UKRAINIAN INDEPENDENCE

It has done an attempt to find out the historical circumstances of forming of world view by L. Cegel'skiy in the article on the basis of analysis of sources and special literature, to expose his role in the evolution of Ukrainian state's creation. It has showed public and political activity of well-known politician, diplomat and publicist, on background public processes in Western Ukraine. It has described his place in national motion of Galicia at the beginning of the XX century and in First World War, it has reflected his state creative activity in Ukrainian national rada and government of ZUNR.

Key words: Longin Cegel'skiy, Eastern Galicia, national motion, policy, ZUNR.